

# PAPERS

Revista de sociologia

66



Sociologia de les migracions



---

DADES CATALOGRÀFIQUES RECOMANADES PEL SERVEI DE BIBLIOTEQUES  
DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

**Papers**

Papers : Trabajos de sociología : Publicados por la Universidad Autónoma de Barcelona. — Núm. 1 (1973)- . — Barcelona : Barral Editores, 1973- . — 23 cm

Quadrimestral. — Subtítol a partir del núm. 2: Revista de sociología. — Editat per Península des del núm. 5 (1976) fins al núm. 34 (1990) ; a partir del núm. 35 (1990) publicat pel Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

ISSN 0210-2862

I. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Sociologia

1. Sociologia — Revistes

2. Ciències socials — Revistes

301(05)

---

**Equip de direcció**

Carlota Solé, directora;

Montserrat Baras, Joan Botella, Òscar Rebollo;

Xavier Gimeno Torrent, becari

**Consell de redacció**

Judith Astelarra (UAB), Esther Barbé (UAB),

Anna Cabré (UAB), Joaquim Casal (UAB),

Aaron Cicourel (U.C. San Diego),

Lluís Flaquer (UAB), Salvador Giner (UB),

M. Jesús Izquierdo (UAB), Louis Lemkow (UAB),

Andreu Lope (UAB), Carlos Lozares (UAB),

Antonio Martín Artilles (UAB),

Josep M. Masjuan (UAB), Faustino Miguélez (UAB),

Enzo Mingione (U. Milano-Bicocca),

Isidre Molas (UAB), Joaquim Molins (UAB),

Marta Núñez (U. de la Habana),

Ida Regalia (U. Milano), Enric Sanchis (UV),

Graciela Sarribe (UB), Marina Subirats (UAB),

Teresa Torns (UAB), Montserrat Treserra (UAB),

Josep M. Vallès (UAB), Rosa Virós (UPF)

**Redacció**

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Sociologia

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel. 93 581 12 20. Fax 93 581 24 37

**Subscripció i administració**

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel. 93 581 10 22. Fax 93 581 32 39

sp@uab.es

**Intercanvi**

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques

Secció d'Intercanvi de Publicacions

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel. 93 581 11 93

**Coberta**

Loni Geest & Tone Høverstad

**Edició i impressió**

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel. 93 581 15 96. Fax 93 581 32 39

sp@uab.es

ISSN 0210-2862

Dipòsit legal: B. 25.307-1983

Imprès a Espanya. Printed in Spain

Imprès en paper ecològic

**Bases de dades en què PAPERS està referenciada**

— International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)

— Sociological Abstracts

— Índice Español de Ciencia y Tecnología (ICYT)

PAPERS és una publicació del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona fundada l'any 1972. El seu objectiu és servir de mitjà de difusió d'idees i d'investigacions originals, en el camp de la sociologia i altres ciències socials afins (psicologia, ciència política, economia, antropologia) d'interès teòric i/o relacionades amb anàlisis substantives de l'àrea llatina (tant del Mediterrani com del continent americà). La revista publica *articles*, *notes d'investigació*, *recensions* o *crítiques de publicacions* i *informes*.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compres la reprografia, el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer és rigorosament prohibida sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la Llei. S'autoritza la reproducció de l'índex i dels resums sempre que n'aparegui la procedència.

Encara que el català és la llengua oficial de PAPERS, no traslladem a aquesta llengua ni els índexs analítics, ni les paraules clau, ni els resums dels articles escrits en castellà.

L'acceptació d'articles es regeix pel sistema de censors.

---

# Índex

Papers. Revista de Sociologia

Núm. 66, p. 1-293, 2002, ISSN 0210-2862

Les paraules clau són en llenguatge lliure

S'autoritza la reproducció dels resums i de les pàgines de l'índex

7-11 Presentació

## Articles

15-44 **Faura Martínez, Úrsula; Gómez García, Juan** (Universidad de Murcia. Departamento de Métodos Cuantitativos para la Economía y Empresa)

¿Cómo medir los flujos migratorios? *Papers*, 2002, núm. 66, p. 15-44, 31 ref., 15 tab., 6 il.

El objetivo de este artículo es revisar los conceptos y métodos que se utilizan en el estudio del fenómeno migratorio, facilitando la comparación de los resultados de los diferentes trabajos dedicados al análisis del mismo.

**Palabras clave:** migración, tasas migratorias, índice de efectividad.

45-57 **Terrén, Eduardo** (Universidade da Coruña. Departamento de Sociologia)

La etnicidad y sus formas: aproximación a un modelo complejo de la pertenencia étnica. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 45-57, 31 ref.

El trabajo pasa revista a algunas teorizaciones y estudios empíricos que muestran la necesidad de reelaborar la conceptualización de la pertenencia étnica de una forma compleja, más sensible a los fenómenos de contacto, hibridación y comunicación propios de la dinámica cultural que a supuestos esencialismos categoriales.

**Palabras clave:** etnicidad, reproducción cultural, pertenencia.

59-75 **Santamaría, Enrique** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Sociologia/ERAPI)

Inmigración y barbarie. La construcción social y política del inmigrante como amenaza. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 59-75, 66 ref.

Este artículo analiza ese tropo fundamental del discurso sobre la «inmigración no comunitaria» que presupone una relación directa entre la presencia de inmigran-

tes y el resurgir de las ideas y comportamientos racistas, poniendo de relieve la densa y compleja articulación entre política, violencia y alteridad.

**Palabras clave:** discurso, inmigración, nacionalpopulismo, racismo.

77-91 **Domingo i Coll, Jordi** (Universitat de Lleida. Departament de Geografia i Sociologia)

Migracions i microestats. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 77-91, 29 ref.

La transformació de les bases econòmiques dels Estats més petits d'Europa ha provocat un canvi en les funcions territorials d'aquestes comunitats i un augment considerable de la població. Aquestes societats s'han convertit en importants receptors d'immigrants, esdevenint un clar exemple de societats multiculturals.

**Paraules clau:** microestats, Europa, migració, frontera, transformació econòmica, cultura, convivència multicultural.

93-115 **Mateo Pérez, Miguel Ángel** (Universitat d'Alacant. Departament de Sociologia II)

Sobre las necesidades insatisfechas. Género y migraciones como factores de pobreza. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 93-115, 68 ref., 7 tab.

La pobreza como proceso implica la insatisfacción de necesidades humanas consideradas como básicas. En este sentido, diversos factores intervienen en la insatisfacción. Estudiamos dos en este trabajo: género y migraciones, y las relaciones entre ambos.

**Palabras clave:** desigualdad, pobreza, perspectiva de género, Comunidad Valenciana.

117-131 **Ribas Mateos, Natalia** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Sociologia)

Obstáculos a la interpretación universalista de los derechos humanos: el caso del estatuto jurídico de la mujer en Marruecos. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 117-131, 8 ref., 2 tab.

Este artículo se centra en los problemas de una interpretación universalista de los derechos humanos en base a la discriminación de género, poniendo como ejemplo el caso marroquí.

**Palabras clave:** discriminación de género, derechos humanos, Marruecos, migraciones.

133-153 **González Ferrer, Amparo** (CEACS, Instituto Juan March)

Efectos macroeconómicos de la inmigración. Impacto sobre el empleo y los salarios de los nativos. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 133-153, 51 ref., 2 tab., 4 il.

El artículo pretende averiguar, a partir de un análisis comparado de la evidencia empírica disponible, si la mano de obra inmigrante ha contribuido y en qué medida al crecimiento del desempleo en Europa y/o al de la desigualdad salarial en Estados Unidos, desde los años ochenta.

**Palabras clave:** inmigración, desempleo, desigualdad salarial, sustitución, complementariedad.

- 155-186 **Haba Morales, Juan de la** (Universitat de Barcelona. Equip de Recerca en Antropologia i Sociologia dels Processos Identitaris) **Trabajadores inmigrantes y acción colectiva: una panorámica sobre las relaciones entre inmigrantes y sindicalismo en Europa.** *Papers*, 2002, núm. 66, p. 155-186, 31 ref.

Se esboza una panorámica histórica de cómo los fenómenos migratorios han interpelado a los movimientos obreros organizados y se apuntan algunas líneas de análisis de las actuales relaciones entre inmigración y sindicalismo, en conexión con las transformaciones de las culturas obreras.

**Palabras clave:** trabajadores inmigrantes, sindicatos, acción colectiva, nueva condición obrera.

- 187-197 **Llorca Sellés, Manuel** (Sociólogo); **Tegedor, Jorge** (Universitat Jaume I) **Inmigración en la pesca en el puerto del Grao de Castellón.** *Papers*, 2002, núm. 66, p. 187-197, 7 tab.

La entrada en el sector pesquero del puerto del Grao de Castellón de inmigrantes extranjeros sirve como punto de partida para el análisis de las condiciones de trabajo del conjunto de estas pesquerías, así como para ver la evolución que han realizado.

**Palabras clave:** inmigración, pesca, puerto, tripulantes, embarcaciones, cerco, arrastre, patrón, motorista, marinerio y capturas.

- 199-213 **Paludàrias, Josep Miquel** (Universitat de Girona. Departament de Pedagogia) **Escola i immigració estrangera a Catalunya: la integració escolar.** *Papers*, 2002, núm. 66, p. 199-213, 16 ref., 2 tab.

La relació entre immigració i escola és quelcom complexe per tants factors que intervenen en el procés d'integració escolar de l'alumnat d'origen immigrant. L'article presenta dades sobre l'escolarització i aprofundeix en la definició d'integració i en els obstacles a aquesta.

**Paraules clau:** política escolar, immigració estrangera, intercultural, integració.

- 215-248 **Alegre Canosa, Miquel Àngel** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Sociologia); **Herrera Aragón, Diego** (Consorci Institut d'Infància i Món Urbà) **Escola, oci i joves d'origen magribí. Segones generacions de famílies immigrades i el sentit de la seva inserció social. Els cas de Mataró.** *Papers*, 2002, núm. 66, p. 215-248, 61 ref.

En aquest article, text presentat al III Congrés Català de Sociologia (Lleida, 20 i 21 de març de 1999), els autors justifiquen la transcendència de dos espais de socialització i sociabilitat —l'escola i l'oci— en el procés d'integració juvenil de les «segones generacions» de famílies d'origen magribí.

**Paraules clau:** segones generacions, multiculturalitat, interculturalitat, escola, oci.

249-268 **Garreta Bochaca, Jordi** (Universitat de Lleida. Departament de Geografia i Sociologia)

Inmigrantes musulmanes en una sociedad «laica». Procesos de creación, consolidación y retos de futuro de las mezquitas. *Papers*, 2002, núm. 66, p. 249-268, 24 ref., 5 il.

La inmigración comporta un incremento de la diversidad cultural y, dentro de ésta, de la religiosa, que implica una serie de adaptaciones mutuas y de retos tanto para la sociedad de llegada como para los recién llegados. En este artículo se tratan algunas vertientes de esta dinámica.

**Palabras clave:** inmigración, religión, islam, mezquitas, abandono y recuperación de las prácticas religiosas.

269-274 **Necrològica**

Pierre Bourdieu: la sociologia com a passió (Jordi Busquets).

275-291 **Ressenyes**

**Tezanos, José Félix.** *La sociedad dividida. Estructuras de clases y desigualdades en las sociedades tecnológicas* (Manuel García Docampo).

**Fajertag, Giuseppe; Pochet, Phillipe (eds.).** *Social Pacts in Europe. New Dynamic* (Antonio Martín Artiles).

**Trinidad Requena, A. (coord.).** *Evaluación y calidad en las organizaciones públicas* (M<sup>a</sup> Dolores Martín-Lagos López).

**Iglesias de Ussel, Julio; Meil Landwerlin, G.** *La política familiar en España* (Antonio Trinidad Requena).

293 **Llibres rebuts**